

Evidence Extraction from the Body of the Accused an Analysis of Section 131/1 of the Criminal

Kornvika Niamsri

Dhurakij Pundit University

E-mail: emiannemitar@gmail.com

Jirawut Lipipan

Dhurakij Pundit University

E-mail: jirawut.lin@dpu.ac.th

Received	Reviewed	Revised	Accepted
07/09/2025	14/11/2025	16/12/2025	16/12/2025

Abstract

Background and Aims: The criminal justice process is fundamentally oriented toward discovering the truth, relying on evidentiary mechanisms to establish factual accuracy. Among the various forms of evidence, scientific evidence derived from the accused's body holds particular probative value due to its high precision and reliability. Such evidence includes chemical testing, DNA analysis, examination of bodily fluids, toxicological screening, and radiological imaging, all of which may decisively demonstrate an individual's involvement in—or exclusion from—criminal conduct. This article aims to achieve three principal objectives. First, the findings of this study reveal that Section 131/1 was enacted with the intention of empowering the State to access the body of the accused for the purpose of obtaining scientific evidence—such as blood, saliva, DNA, narcotics, or physical injury traces—to determine whether the accused is connected to the alleged offense. However, the provision grants inquiry officials relatively broad discretionary authority and lacks explicit mechanisms for judicial oversight. In particular, the law does not clearly require prior court authorization for invasive or high-risk procedures, such as blood extraction, surgical intervention, or examinations that may endanger bodily integrity. Second, it undertakes a comparative analysis of legal principles and operational practices in jurisdictions that maintain robust protections for suspects' rights, namely the United States, the United Kingdom, Germany, and France. Third, it

proposes policy-oriented recommendations to reform Thai law, enhancing compliance with international human rights standards and promoting a balanced relationship between the State's investigative powers and the protection of individual rights and liberties. Comparative analysis demonstrates that jurisdictions with stringent safeguards for suspects' rights recognize the legitimacy and evidentiary importance of bodily examinations but impose far more rigorous procedural controls than those found in Thai law. In the United States, such measures are governed by the Fourth Amendment, which requires probable cause and, in many instances, a judicial warrant. The United Kingdom applies the Police and Criminal Evidence Act (PACE), which categorizes bodily examinations in detail and prescribes differentiated procedures based on the degree of intrusion. Germany mandates judicial authorization for most examinations that significantly interfere with personal rights and strictly applies the principle of proportionality. France places bodily examinations under the supervision of judicial authorities and medical professionals, with formalized procedures that allow the accused to raise objections. These systems collectively demonstrate transparent, accountable, and reviewable frameworks that effectively balance state interests with the protection of fundamental rights—frameworks that remain insufficiently developed under Thai law.

Methodology: The study adopts a documentary research method, drawing upon the Thai Criminal Procedure Code Section 131/1, relevant judgments, legal commentaries, academic works, and comparative along with the Thai Criminal Procedure principle and comparative with the foreign law, legal articles and legislative recommendations for addressing the current ambiguities in the law.

Results: The study further indicates that reform of Section 131/1 should prioritize clarity, transparency, and accountability in the conduct of bodily examinations. Legislative amendments should clearly delineate the permissible types of examinations, establish explicit conditions for their conduct, and incorporate the principles of necessity and proportionality as binding legal standards. Judicial authorization should be mandated for highly intrusive procedures, consistent with comparative international practice. Moreover, operational standards should emphasize respect for human dignity, require examinations to be conducted by qualified medical personnel, ensure careful

management and protection of biological data, and introduce effective sanctions or remedial mechanisms in cases of abuse of authority.

Conclusion: While the collection of scientific evidence from the accused's body is an indispensable tool in modern criminal justice, its use must remain strictly confined within a legal framework that guarantees the rights and freedoms of the accused. Although Section 131/1 of the Thai Criminal Procedure Code formally recognizes such rights, its practical application remains unclear with respect to the scope of investigative authority and the adequacy of rights protections. This ambiguity has generated ongoing legal and ethical debates, particularly concerning potential human rights violations. Accordingly, this article advocates for comparative, rights-based reform to align Thai law with the rule of law and international human rights standards.

Keyword : Truth-finding; Evidence Collection; Rights and Liberties; Investigative Authority; Physiological Examination; Criminal Procedure.

การแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายของผู้ถูกกล่าวหาศึกษาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131/1

กรวิกา เนียมศรี

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

อีเมล: emiannemitar@gmail.com

จิรวุฒ ลิปิพันธ์

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

อีเมล: jirawut.lin@dpu.ac.th

บทคัดย่อ

ภูมิหลังและวัตถุประสงค์: กระบวนการยุติธรรมทางอาญามุ่งค้นหาความจริงและอาศัยพยานหลักฐานเป็นเครื่องมือในการ พิสูจน์ข้อเท็จจริงโดยหนึ่งในรูปแบบของพยานหลักฐานที่มีความสำคัญและมีความแม่นยำสูงคือพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ที่ได้จากร่างกายของผู้ถูกกล่าวหาการตรวจสอบสารเคมี ดีเอ็นเอ ของเหลว หรือแม้กระทั่งการเอกซเรย์เป็นวิธีที่สามารถชี้ชัดถึงการกระทำความผิดหรือความบริสุทธิ์ของบุคคลได้อย่างชัดเจนบทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131/1 ที่บัญญัติเกี่ยวกับการแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายของผู้ถูกกล่าวหา และประเมินความเหมาะสมของแนวทางการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวในบริบทของหลักสิทธิมนุษยชน 2) เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบหลักการและแนวปฏิบัติของระบบกฎหมายในต่างประเทศที่มีการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาอย่างเข้มงวด อาทิ สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร เยอรมนี และฝรั่งเศส 3) เพื่อเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติกฎหมายไทยให้มีความสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนสากล และส่งเสริมความสมดุลระหว่างการใช้อำนาจของรัฐกับการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคล

ระเบียบวิธีการวิจัย: การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเอกสาร ศึกษาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131/1 คำอธิบายกฎหมาย คำพิพากษา เอกสารงานวิจัย บทความวิชาการ ตลอดจนหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและเปรียบเทียบกับตัวบทกฎหมายของต่างประเทศ เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหา

ผลการวิจัย: 1) ผลการศึกษาจากตัวบทกฎหมายและคำอธิบายกฎหมายพบว่ามาตรา 131/1 มีเจตนารมณ์ให้รัฐสามารถ การเข้าถึงร่างกายของผู้ถูกกล่าวหา เพื่อแสวงหาพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ เช่น เลือด น้ำลาย ดีเอ็นเอ สารเสพติด หรือร่องรอยบาดเจ็บต่าง ๆ เพื่อพิสูจน์ว่าบุคคลนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดหรือไม่ บทบัญญัติให้อำนาจพนักงานสอบสวน ค่อนข้างกว้าง โดยไม่ได้กำหนดกลไกการถ่วงดุลโดยศาลอย่างชัดเจน เช่น ต้องมีหมายศาลในกรณีที่ยุ่งเกี่ยวกับการเจาะ

เลือด การผ่าตัด หรือการตรวจที่เสี่ยงอันตราย 2) ผลการวิจัยพบว่า ประเทศที่มีมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหอย่างเข้มงวด ได้แก่ สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร เยอรมนี และฝรั่งเศส ต่างยอมรับความสำคัญของการเก็บพยานหลักฐานจากร่างกาย เช่น เลือด ดีเอ็นเอ หรือสารคัดหลั่ง แต่กำหนดกติกาเข้มงวดและชัดเจนกว่าไทยอย่างมาก เพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิ โดยสหรัฐอเมริกาบังคับใช้ภายใต้กรอบรัฐธรรมนูญ ต้องมีเหตุอันควรสงสัยและหลายกรณีต้องมีหมายศาล สหราชอาณาจักรมีระบบ PACE ที่แยกประเภทการตรวจร่างกายอย่างละเอียดและกำหนดขั้นตอนตามระดับความรู้กลัวเยอรมนีกำหนดให้การตรวจที่กระทบสิทธิส่วนใหญ่ต้องมีคำสั่งศาลและยึดหลักความได้สัดส่วนอย่างเคร่งครัด ส่วนฝรั่งเศสอยู่ภายใต้การกำกับของตุลาการและผู้เชี่ยวชาญ โดยมีขั้นตอนแบบเป็นทางการและสามารถคัดค้านได้โดยผู้ต้องหา สรุปได้ว่า ต่างประเทศมีกรอบควบคุมที่ชัดเจน โปร่งใส และตรวจสอบได้ ซึ่งช่วยสร้างสมดุลระหว่างประโยชน์ของรัฐกับการคุ้มครองสิทธิพื้นฐาน ในขณะที่กฎหมายไทยยังขาดรายละเอียดและกลไกถ่วงดุลระดับเดียวกัน. 3) ผลการวิจัยชี้ว่า การปรับปรุงกฎหมายไทยตามมาตรา 131/1 ควรมุ่งเน้นการทำให้การตรวจร่างกายผู้ถูกกล่าวหามีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และเคารพสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลมากขึ้น โดยจำเป็นต้องแก้ไขตัวบทให้ชัดเจนขึ้นทั้งในเรื่องประเภทการตรวจร่างกาย เงื่อนไขการตรวจ และหลักความจำเป็น-ความได้สัดส่วน รวมทั้งควรให้ศาลมีบทบาทอนุญาตสำหรับการตรวจที่ล่วงล้ำสิทธิสูงเหมือนในต่างประเทศ นอกจากนี้ ควรกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติที่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การตรวจโดยบุคลากรทางการแพทย์ การจัดการข้อมูลชีวภาพอย่างรอบคอบ และมีกลไกลงโทษหรือเยียวยาหากเจ้าหน้าที่ใช้อำนาจเกินเลย ทั้งหมดนี้มีเป้าหมายเพื่อสร้างสมดุลระหว่างประสิทธิภาพของรัฐในการแสวงหาพยานหลักฐานกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลอย่างแท้จริง

สรุปผล: อย่างไรก็ตามการใช้มาตรการดังกล่าวต้องอยู่ภายใต้กรอบแห่งกฎหมายซึ่งมีบทบัญญัติรับรองสิทธิและ เสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาไว้โดยเฉพาะในมาตรา 131/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งแม้จะ ให้นักงานสอบสวนมีอำนาจในการตรวจร่างกายเพื่อหาพยานหลักฐาน แต่ในทางปฏิบัติยังขาดความชัดเจนเกี่ยวกับขอบเขตของอำนาจและหลักประกันสิทธิของผู้ต้องหาส่งผลให้เกิดข้อถกเถียงและความกังวลถึงการ ละเมิดสิทธิมนุษยชนบทความนี้จึงมุ่งศึกษาการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในกระบวนการดังกล่าวโดยเปรียบ เทียบกับหลักกฎหมายต่างประเทศและเสนอแนะแนวทางแก้ไขเพื่อปรับปรุงบทบัญญัติดังกล่าวให้สอดคล้อง กับหลักนิติธรรม

คำสำคัญ : การค้นหาความจริง; การรวบรวมพยานหลักฐาน; สิทธิและเสรีภาพ; พนักงานสอบสวน; การตรวจพิสูจน์จากร่างกาย; กระบวนการยุติธรรมทางอาญา

บทนำ

บทความฉบับนี้มุ่งศึกษาการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในกรณีที่รัฐใช้อำนาจในการแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายของผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งถือเป็นมาตรการที่กระทบต่อสิทธิในร่างกาย ความเป็นส่วนตัว และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยตรง โดยเฉพาะในกรณีที่มีการบังคับตรวจร่างกาย เก็บตัวอย่างชีวภาพ หรือดำเนินการอื่นใด โดยปราศจากความยินยอมของผู้ถูกกล่าวหาเพื่อแสวงหาพยานหลักฐานในคดีอาญา ซึ่งเป็นการแทรกแซงสิทธิในร่างกายและความเป็นส่วนตัว ตัวอย่างเช่น ในงานแสดงอัญมณีที่เมืองทองธานีเมื่อวันที่ 10 กันยายน 2558 ผู้ต้องหาชาวจีนสองรายลักเพชร 6 กะรัต มูลค่าประมาณ 10 ล้านบาท และกลิ่นเพชรลงกระเพาะอาหารเพื่อซ่อนของกลาง ตำรวจมีภาพวงจรปิด และหลักฐานแวดล้อมจึงนำตัวส่งโรงพยาบาลให้ เอกซเรย์กระเพาะอาหาร พบวัตถุรูปทรงใกล้เคียงเพชร ก่อนให้รับประทานยาถ่ายเพื่อให้เพชรออกจากร่างกายกรณีนี้มีกระแสวิพากษ์ทางวิชาการว่า การให้ยาถ่ายหรือสั่งตรวจร่างกายโดยไม่สมัครใจถือเป็นการแทรกแซงสิทธิในร่างกาย แม้คดีจะมีโทษไม่สูง (โทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี) แต่การตรวจร่างกายมีความรุกล้ำสูง ซึ่งชี้ให้เห็น “ช่องว่างของกฎหมายไทย” ที่ยังขาดหลักจำกัดอำนาจรัฐตามมาตรา 131/1 วรรคสอง โดยเฉพาะในกรณีที่โทษไม่ร้ายแรงแต่มีการล่วงล้ำสิทธิอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อพิจารณาบทบัญญัติมาตรา 131/1 วรรคสองแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เปรียบเทียบกับระบบกฎหมายในต่างประเทศที่มีมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในระดับสูง ได้แก่ สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร เยอรมนี และฝรั่งเศส ซึ่งล้วนมีแนวปฏิบัติและหลักกฎหมายที่มุ่งรักษาสมดุลระหว่างการดำเนินคดีอาญากับการเคารพสิทธิมนุษยชนของผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งกรณีศึกษาของต่างประเทศ คดี *Winston v. Lee*, 470 U.S. 753 (1985) ผู้ต้องหาถูกยิงระหว่างก่อเหตุ ตำรวจต้องการ “ผ่าตัดนำหัวกระสุนออกจากร่างกาย” มาเป็นหลักฐานศาลสูงสหรัฐฯ วินิจฉัยว่าการผ่าตัดถือเป็นการล่วงล้ำสิทธิร่างกายอย่างรุนแรงต้องชั่งน้ำหนักระหว่างประโยชน์ของรัฐกับความเสียหายต่อร่างกายผู้ต้องหา สรุป: ห้ามผ่าตัดแม้เพื่อพิสูจน์คดี

บทความใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากเอกสารทางวิชาการ แนวคำพิพากษา และบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์หลักการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐาน ตลอดจนเสนอข้อเสนอแนะในการปรับปรุงบทบัญญัติของกฎหมายไทยให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนสากลและหลักความได้สัดส่วน (Proportionality Principle) เพื่อให้การใช้อำนาจของรัฐอยู่ภายใต้กรอบแห่งความชอบธรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131/1 ที่บัญญัติเกี่ยวกับการแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายของผู้ถูกกล่าวหา และประเมินความเหมาะสมของแนวทางการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวในบริบทของหลักสิทธิมนุษยชน
2. เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบหลักการและแนวปฏิบัติของระบบกฎหมายในต่างประเทศที่มีการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาอย่างเข้มงวด อาทิ สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร เยอรมนี และฝรั่งเศส
3. เพื่อเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติกฎหมายไทยให้มีความสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนสากล และส่งเสริมความสมดุลระหว่างการใช้อำนาจของรัฐกับการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคล

สมมติฐานของการวิจัย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดขอบอำนาจในการแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายของผู้ถูกกล่าวหา แต่ได้จำกัดสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาโดยการกำหนดโทษอย่างสูงเกินสามปีที่จะต้องได้รับความยินยอม จึงเป็นปัญหาในการแสวงหาพยานหลักฐานที่กระทบสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา พนักงานสอบสวนกระทำเพื่อต้องการแสวงหาพยานหลักฐานโดยไม่คำนึงถึงกฎเกณฑ์ที่กฎหมายให้อำนาจไว้ และกระทำการแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายโดยวิธีอื่นที่นอกเหนือจากที่กฎหมายบัญญัติไว้ ซึ่งการแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายนั้นจำเป็นต้องคำนึงสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง แม้กฎหมายจะบัญญัติให้กระทำเท่าที่จำเป็นและสมควรโดยใช้วิธีการที่ก่อให้เกิดความเจ็บปวดน้อยที่สุด แต่หากผู้นั้นไม่ยินยอมให้กระทำต่อร่างกายนั้นย่อมเป็นการกระทำที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกระทำ ดังนั้นพนักงานสอบสวนจึงควรมีหลักเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน รวมถึงต้องสามารถตรวจสอบวิธีการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวน จึงควรกำหนดเงื่อนไขของการแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายของผู้ถูกกล่าวหาหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องของพนักงานสอบสวนที่ชัดเจนในการใช้อำนาจในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษานี้มุ่งเน้นที่จะศึกษาถึงหลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินการเกี่ยวกับการแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายของผู้ถูกกล่าวหาหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องและวิธีการปฏิบัติของพนักงานสอบสวนที่กฎหมายกำหนดขอบอำนาจให้กระทำได้ของกฎหมายต่างประเทศเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติอย่างชัดเจนให้แก่พนักงานสอบสวนเพื่อให้มีประสิทธิภาพและสามารถตรวจสอบวิธีการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนให้สอดคล้องกับที่กฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต ซึ่งมุ่งศึกษาจากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญา บทบัญญัติกฎหมายของกฎหมายต่างประเทศ หนังสือตำรากฎหมายคำอธิบายกฎหมายที่เกี่ยวข้อง บทความ วารสาร รายงานการเสนาทางวิชาการ และข้อมูลอื่นๆที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกล่าหยาในการแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายของผู้ถูกล่าหยา

1) แม้มาตรา 131/1 มีเจตนารมณ์ที่ดีในการเปิดทางให้รัฐใช้เทคโนโลยีและพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ เช่น เลือด น้ำลาย ดีเอ็นเอ หรือร่องรอยบาดเจ็บ เพื่อเพิ่มความแม่นยำในการพิสูจน์ความจริงและลดการพึ่งพาคำรับสารภาพ แต่โครงสร้างของบทบัญญัตินี้กลับให้อำนาจพนักงานสอบสวนอย่างกว้าง โดยไม่มีการกำหนดกลไกถ่วงดุล เช่น การขอหมายศาลในกรณีการตรวจที่ล่วงล้ำสิทธิสูง หรือการกำหนดเงื่อนไขความจำเป็นและความได้สัดส่วนให้ชัดเจน ส่งผลให้การใช้อำนาจตรวจร่างกายไม่ถูกจำกัดด้วยหลักสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญและ ICCPR ที่คุ้มครองสิทธิในร่างกาย ความเป็นส่วนตัว และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทำให้มาตรา 131/1 ในสภาพปัจจุบันมีความ “เอนเอียงไปทางขยายอำนาจรัฐ” มากกว่า “วางหลักคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกล่าหยา” และก่อให้เกิดความไม่สมดุลระหว่างประสิทธิภาพในการสืบสวนกับการคุ้มครองสิทธิพื้นฐานของบุคคล.

2) แม้ประเทศที่มีมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิสูง เช่น สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร เยอรมนี และฝรั่งเศส ต่างยอมรับความสำคัญของพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์จากร่างกายผู้ต้องหาเหมือนไทย แต่ประเทศเหล่านี้ “ไม่ปล่อยให้รัฐใช้อำนาจตามดุลพินิจอย่างกว้าง” หากกำหนดกรอบกฎหมายที่เข้มงวดและขั้นตอนปฏิบัติชัดเจน เช่น การกำหนดเหตุอันควรสงสัยที่มีหลักฐานรองรับ การใช้ศาลหรือผู้พิพากษาอนุญาตก่อนตรวจกรณีล่วงล้ำสิทธิสูง การแยกประเภทตัวอย่างชีวภาพใน PACE ของอังกฤษ การบังคับให้ขอคำสั่งศาลตาม StPO §81a ของเยอรมนี และการกำกับโดยผู้พิพากษาสอบสวนในฝรั่งเศส นอกจากนี้ ทุกประเทศยังมีระบบบันทึกขั้นตอน โปร่งใส ตรวจสอบได้ และมี “ไม้แข็ง” เช่น หลักไม่รับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบ ซึ่งช่วยสร้างสมดุลระหว่างการสืบสวนกับสิทธิมนุษยชน เมื่อเทียบกับไทย ผลการวิเคราะห์ชี้ชัดว่า แม้ไทยจะยอมรับคุณค่าของพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ แต่ยัง “ขาดมาตรการคุ้มครองสิทธิในระดับเดียวกัน” ทำให้เกิดช่องว่างในการปฏิบัติและความเสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิของผู้ถูกล่าหยา.

3) ผลการวิเคราะห์ชี้ว่า ข้อเสนอเชิงนโยบายในการปรับปรุงมาตรา 131/1 เป็นผลสืบเนื่องโดยตรงจากข้อค้นพบในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากฎหมายไทยให้อำนาจพนักงานสอบสวนอย่างกว้าง ขาดหลักความจำเป็นและความได้สัดส่วน ไม่มีกลไกถ่วงดุลโดยศาล และยังไร้มาตรการคุ้มครองสิทธิที่เป็นรูปธรรม เมื่อเทียบกับต่างประเทศที่มีกติกาเข้มงวด โปร่งใส และใช้ศาล

หรือผู้พิพากษาเป็นตัวอย่างชัดเจน จึงจำเป็นที่กฎหมายไทยต้องปรับปรุงโดยกำหนดประเภทและเงื่อนไขการตรวจร่างกายอย่างชัดเจน บัญญัติหลักความจำเป็นและความได้สัดส่วน เพิ่มบทบทศาลในการพิจารณากรณีที่ล่วงล้ำสิทธิสูง วางมาตรฐานปฏิบัติที่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ จัดการข้อมูลชีวภาพอย่างรอบคอบ และกำหนดกลไกลงโทษหรือเยียวยาในกรณีใช้อำนาจเกินเลย ทั้งหมดนี้มีเป้าหมายเพื่อยกระดับมาตรา 131/1 จากการเป็นเพียงฐานอำนาจรัฐ ไปสู่บทบัญญัติที่รักษาสมดุลระหว่างประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมกับการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานให้สอดคล้องกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากล.

การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายของผู้ถูกกล่าวหาในต่างประเทศ

1.สหรัฐอเมริกา

ในสหรัฐอเมริกาการแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายของผู้ต้องหาต้องเป็นไปตามหลักการของรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 4 (Fourth Amendment) ซึ่งห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินการค้นและยึดโดยไม่มีหมายศาลหรือไม่มีเหตุอันควรเชื่อ (Probable Cause) การกระทำใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการตรวจร่างกาย เช่นการเก็บตัวอย่างเลือดน้ำลายหรือดีเอ็นเอต้องได้รับการอนุญาตจากศาลเว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นเช่นกรณีฉุกเฉินหรือได้รับความยินยอมจากผู้ถูกกล่าวหา

คำพิพากษาศาลสูงสุดในคดี *Schmerber v. California*, 384 U.S. 757 (1966) ถือเป็นหลักสำคัญซึ่งศาลได้วางแนวทางไว้ว่าการเก็บตัวอย่างเลือดจากผู้ต้องหาโดยไม่ได้รับความยินยอมไม่ถือเป็น การละเมิดสิทธิภายใต้การแก้ไขรัฐธรรมนูญครั้งที่ 5 หากมีเหตุอันควรเชื่อและเป็นไปตามหลักความได้สัดส่วนศาลยังให้ความสำคัญกับความจำเป็นและความเร่งด่วนเป็นพิเศษในการพิจารณาความชอบด้วยกฎหมายของการแสวงหาหลักฐานทางกายภาพจากผู้ถูกกล่าวหา

ในสหรัฐอเมริกา การใช้อำนาจตรวจร่างกายบุคคลโดยเจ้าหน้าที่รัฐต้องอยู่ภายใต้การตีความตาม บทบัญญัติแห่งการแก้ไขรัฐธรรมนูญครั้งที่ 4 (Fourth Amendment) ซึ่งรับรองสิทธิในความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัยในร่างกายของบุคคล การบังคับให้ผู้ถูกกล่าวหาให้ตัวอย่างเลือดโดยไม่มีหมายค้นหรือความยินยอมถูกพิจารณา โดยศาลสูงสุดในคดี *Schmerber v. California*, 384 U.S. 757 (1966) ซึ่งศาลวางหลักว่า แม้จะไม่มีหมายค้น แต่หากมี probable cause และสถานการณ์เร่งด่วนก็อาจทำได้โดยไม่ละเมิดรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ การกระทำต้องมีความเหมาะสม (reasonableness) ตามหลักความได้สัดส่วน (Proportionality Principle) ซึ่งเปรียบเทียบกับ มาตรา 131/1 วรรคสอง ของไทย ที่กำหนดให้การตรวจร่างกายต้องกระทำเท่าที่จำเป็น แต่ก็ไม่สามารถพูดได้ว่าไม่ละเมิดสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาเนื่องจากกฎหมายไทยกระทำต่อตัวผู้ถูกกล่าวหาได้แม้ไม่ได้รับความยินยอมหากมีเหตุอันควรสงสัยว่าข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเป็นไปตามผลตรวจพิสูจน์ที่หากได้ทำการพิสูจน์แล้วจะส่งผลเสียแก่ผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งประเด็น เหตุอันสมควรนี้ยังเป็นปัญหาในการตีความกฎหมายตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2. สหราชอาณาจักร

ในระบบกฎหมายของสหราชอาณาจักรการแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายของผู้ถูกกล่าวหาถูกควบคุม โดย Police and Criminal Evidence Act 1984 (PACE) ซึ่งกำหนดให้เจ้าหน้าที่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ต้องหาในการเก็บตัวอย่างบางประเภทเช่นการเก็บตัวอย่างเลือด น้ำลาย หรือเส้นผมเว้นแต่จะมีคำสั่งจากเจ้าหน้าที่ระดับสูงหรือศาลในบางกรณีการกระทำที่เป็นการละเมิดร่างกายเช่นการตรวจอวัยวะเพศหรือการเก็บสารคัดหลั่งจากช่องปาก ต้องดำเนินการโดยบุคลากรทางการแพทย์และต้องมีเหตุอันควรเชื่อและจำเป็นในการสอบสวนการฝ่าฝืนหลักเกณฑ์ตาม PACE อาจส่งผลให้พยานหลักฐานที่ได้มาไม่สามารถรับฟังได้ในศาล (inadmissible evidence) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงระบบที่ให้ความสำคัญกับสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาอย่างแท้จริง

การตรวจร่างกายผู้ต้องหาถูกกำกับโดย Police and Criminal Evidence Act 1984 (PACE) ซึ่งระบุชัดถึงกระบวนการและขั้นตอนที่เจ้าหน้าที่ต้องปฏิบัติ โดยเฉพาะในกรณีของการตรวจร่างกายที่รุกล้ำสิทธิขั้นพื้นฐาน เช่น การเก็บตัวอย่างเลือด น้ำลาย หรือการล้วงร่างกาย จำเป็นต้องได้รับความยินยอมหรือคำสั่งจากเจ้าหน้าที่ชั้นสูง และในบางกรณีอาจต้องได้รับอนุญาตจากศาล การบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวจึงถือเป็นตัวอย่างของระบบที่ให้ความสำคัญกับการอนุญาตโดยพนักงานสอบสวนชั้นผู้ใหญ่หรือศาล ซึ่งมีลักษณะสอดคล้องกับ เงื่อนไขในวรรคสองของมาตรา 131/1 ที่กำหนดให้ต้องมีเหตุอันควรเชื่อ และไม่เกินขอบเขตความจำเป็น แต่เหตุอันควรเชื่อ ในกฎหมายไทย ไม่มีการกำหนดระดับของพยานหลักฐานที่ต้องมีอย่างชัดเจน ทำให้เปิดช่องให้เจ้าหน้าที่ตีความตามดุลพินิจอย่างกว้างขวาง ในขณะที่ PACE ของอังกฤษ ได้กำหนดประเภทของการตรวจร่างกายไว้เป็นลำดับขั้น และกำหนดชัดเจนว่าในกรณีที่เป็นการตรวจร่างกายระดับล่วงล้ำ (intimate search) เช่น การล้วงทางทวารหรือช่องคลอด จะต้องได้รับอนุญาตจากศาล และการตัดสินใจของเจ้าหน้าที่ต้องอยู่ภายใต้กรอบของ reasonable grounds ที่ตรวจสอบได้ และในขณะเดียวกันระบบกฎหมายของไทยไม่มีการกำหนดให้มีการจดบันทึก หรือรายงานการใช้อำนาจดังกล่าวต่อผู้บังคับบัญชา ศาล หรือผู้ถูกกล่าวหาซึ่งตรงกันข้าม PACE ได้จัดทำแนวทางควบคุมอย่างเข้มงวด โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีผู้ต้องหาที่มีความเปราะบาง (เช่น เด็ก ผู้พิการ หรือผู้มีภาวะทางจิต) ซึ่งการตรวจร่างกายต้องกระทำต่อหน้าผู้ดูแล และต้องมีเหตุผลอย่างยิ่งยวด (exceptional justification)

3.สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

ในประเทศเยอรมนีรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (Grundgesetz) มาตรา 2 รับรองสิทธิในความเป็นส่วนตัวและร่างกาย (Right to Physical Integrity) การแสวงหาหลักฐานจากร่างกายของผู้ถูกกล่าวหาจะต้องได้รับอนุญาตจากศาลเว้นแต่ในกรณีเร่งด่วนที่พนักงานสอบสวนสามารถดำเนินการได้ชั่วคราวภายใต้ข้อกำหนดของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแห่งเยอรมนี (StPO) กรณีที่ต้องมีการเก็บดีเอ็นเอหรือเลือดจากผู้ต้องหาเพื่อเปรียบเทียบกับหลักฐานจากที่

เกิดเหตุต้องได้รับความยินยอมหรือหากไม่มีความยินยอมต้องมีคำสั่งศาลรองรับศาลเยอรมนีให้ความสำคัญกับหลักความได้สัดส่วนอย่างเคร่งครัดและหากพยานหลักฐานได้มาโดยฝ่าฝืนหลักการนี้จะไม่สามารถใช้ในการพิสูจน์ความผิดได้

การตรวจร่างกายของผู้ต้องหาถูกควบคุมโดยหลักการตามรัฐธรรมนูญหรือ Grundgesetz โดยเฉพาะมาตรา 1 และ 2 ซึ่งรับรอง ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Dignity of Man) และ สิทธิในความเป็นอิสระทางร่างกาย การบังคับตรวจร่างกายจึงต้องผ่านกระบวนการประเมินตามหลักความชอบด้วยกฎหมาย (legality) และ ความได้สัดส่วน (Verhältnismäßigkeit) อย่างเคร่งครัด แนวคิดนี้มีความคล้ายคลึงกับโครงสร้างของ มาตรา 131/1 วรรคสอง ที่เน้นความสมดุลระหว่างอำนาจรัฐกับการเคารพเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา โดยยอมรับการจำกัดสิทธิต่อเมื่อมีเหตุอันควรเชื่อและจำกัดเท่าที่จำเป็นเท่านั้น

สิทธิในความเป็นอิสระทางร่างกาย (körperliche Unversehrtheit) ได้รับการคุ้มครองในระดับสูงสุดตาม Grundgesetz มาตรา 2 วรรค 2 โดยบัญญัติไว้ว่า "Jeder hat das Recht auf Leben und körperliche Unversehrtheit. (ทุกคนมีสิทธิในชีวิตและความเป็นอิสระทางร่างกาย) หลักการนี้ได้รับการวางรากฐานร่วมกับ มาตรา 1 ของ Grundgesetz ซึ่งรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ว่าเป็นหลักที่แตะต้องไม่ได้ (unantastbar) ดังนั้นแล้วการตรวจร่างกายผู้ต้องหาหรือการเก็บตัวอย่างทางชีวภาพจึงถือเป็นการแทรกแซงสิทธิดังกล่าวโดยตรง และต้องผ่านการประเมินตามหลัก แม้ว่ามาตรา 131/1 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จะบัญญัติว่าการตรวจร่างกายจะกระทำได้เมื่อมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิด และจะต้องกระทำเท่าที่จำเป็นและไม่เกินสมควรแก่เหตุ แต่เมื่อพิจารณาในเชิงเนื้อหาและโครงสร้างทางกฎหมายยังปรากฏข้อบกพร่องกฎหมายไทยที่ไม่ได้มีบทบัญญัติระดับรัฐธรรมนูญที่บัญญัติสิทธิในร่างกายอย่างเจาะจงในรูปของสิทธิในการไม่ถูกแทรกแซงโดยรัฐเหมือนเช่นใน Grundgesetz และไม่มีกำหนดชัดเจนว่าการประเมินเหตุอันควรเชื่อต้องผ่านขั้นตอนหรือพยานหลักฐานระดับใด เช่น ความน่าเชื่อถือระดับใดจึงจะอนุญาตให้กระทำการที่ล่วงล้ำร่างกายได้ อีกทั้งจำหน้าที่รัฐใช้อำนาจเกินกว่า เหตุอันควรเชื่อและกระทบสิทธิในร่างกายอย่างร้ายแรงยังไม่มีแนวทางคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาอย่างเป็นระบบ เช่น การแจ้งสิทธิ, การฟ้องร้องชดเชย หรือการตรวจสอบภายหลังโดยศาลรัฐธรรมนูญ

4. ฝรั่งเศส

ประเทศฝรั่งเศสมีหลักประกันสิทธิของผู้ต้องหาที่เข้มงวดโดยรัฐธรรมนูญและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (Code de procedure pénale) กำหนดให้การแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายต้องอยู่ภายใต้การกำกับของศาลกรณีที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดร่างกายของบุคคลเช่นการตรวจค้นร่างกายโดยละเอียดหรือการเก็บสารชีวภาพต้องได้รับอนุญาตจากผู้พิพากษาหรือดำเนินการโดยแพทย์ที่ได้รับมอบหมายโดยตรงจากหน่วยงานตุลาการฝรั่งเศสให้ความสำคัญกับการ

คุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องหาโดยการตรวจร่างกายต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างเคร่งครัดหากการดำเนินการได้ฝ่าฝืนกฎหมายหรือขาดเหตุผลเพียงพออาจนำไปสู่การยกเว้นไม่รับฟังพยานหลักฐานในชั้นศาลได้

การตรวจร่างกายหรือเก็บตัวอย่างชีวภาพจากผู้ต้องหาถูกกำกับภายใต้ Code de procédure pénale โดยเฉพาะในกรณีที่เป็นกรณีกักตุนสิทธิส่วนบุคคลอย่างรุนแรง เช่น การตรวจ DNA หรือการเก็บของเหลวจากร่างกาย จำเป็นต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานสอบสวนหรือผู้พิพากษาควบคุมการสอบสวนก่อนทุกครั้ง โดยมีกระบวนการตรวจสอบความจำเป็นและความเหมาะสมเป็นหลักการควบคุมดังกล่าวถือว่ามียุทธศาสตร์ความเข้มงวดสูงในการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐและสามารถเปรียบเทียบกับมาตรา 131/1 วรรคสองได้ในแง่ของการกำหนดเงื่อนไขเชิงเนื้อหาและขั้นตอนที่ชัดเจนก่อนใช้อำนาจรัฐเพื่อแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายของผู้ต้องหาถูกควบคุมโดย Code de procédure pénale ซึ่งเป็นกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญา โดยเฉพาะในกรณีที่มีการตรวจร่างกายมีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิส่วนบุคคลอย่างรุนแรง (atteinte grave à la vie privée) เช่น การตรวจ DNA การเก็บตัวอย่างเลือด ปัสสาวะ น้ำลาย หรือสารคัดหลั่งอื่น ๆ ซึ่งมีลักษณะล่วงล้ำต่อสิทธิในร่างกายและความเป็นส่วนตัวโดยตรงซึ่งฝรั่งเศสมีหลักการสำคัญของระบบฝรั่งเศสคือ การกระทำใดๆ ที่เป็นการแทรกแซงสิทธิอย่างร้ายแรงจะต้องได้รับอนุญาตจากผู้พิพากษาควบคุมการสอบสวน (juge d'instruction) หรือจากพนักงานสอบสวนที่มีอำนาจเฉพาะเท่านั้นโดยต้องอาศัยการประเมินว่าการแทรกแซงนั้นจำเป็นต่อวัตถุประสงค์ในการสอบสวนและไม่สามารถใช้วิธีอื่นที่ละเมิดน้อยกว่าได้ (nécessité et subsidiarité) โดยมีขั้นตอนที่ชัดเจนและมีการบันทึกเพื่อให้ตรวจสอบได้โดยการกำหนดกระบวนการปฏิบัติอย่างเป็นทางการและเป็นลายลักษณ์อักษร รวมถึงการให้ผู้ต้องหารับทราบสิทธิและผลของการกระทำและมีระบบตรวจสอบย้อนหลังในทางศาลหากการกระทำไม่ชอบด้วยกฎหมาย อาจนำไปสู่การเพิกถอนพยานหลักฐานนั้นในชั้นศาล (nullité de la preuve)

มาตรา 131/1 วรรคสอง จะมีเจตนารมณ์ในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาโดยกำหนดให้การกระทำที่รุกล้ำอย่างรุนแรงต้องมีเหตุอันควรเชื่อและได้รับอนุญาตจากพนักงานสอบสวนชั้นผู้ใหญ่หรือศาล แต่ยังมี ข้อบกพร่องสำคัญคือกฎหมายไม่ได้กำหนดแนวทางที่ชัดเจนว่า การกระทำแบบใดเข้าข่ายการกระทบสิทธิในร่างกายอย่างรุนแรง เช่น การล้วงตรวจ การเก็บของเหลว การ X-ray ช่องทวาร ฯลฯ ซึ่งแตกต่างจากฝรั่งเศสที่มีคำอธิบายและแนวปฏิบัติแยกประเภทการแทรกแซง และเชื่อมโยงแต่ละประเภทเข้ากับกลไกอนุญาตเฉพาะเจาะจงกฎหมายไทยไม่มีหลักทางเลือกที่กระทบน้อยกว่า (least intrusive means) หรือหลัก การประเมินทางเลือกอื่นก่อนแทรกแซง ซึ่งทำให้เจ้าหน้าที่อาจเลือกวิธีที่รุนแรงโดยไม่จำเป็น ในขณะที่ระบบกฎหมายฝรั่งเศสกำหนดชัดว่าต้องพิจารณาว่ามีทางเลือกอื่นที่กระทบสิทธิน้อยกว่าหรือไม่ ก่อนตัดสินใจอนุญาตให้ตรวจร่างกายอย่างรุนแรง มาตรา 131/1 ไม่ได้กำหนดให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบสิทธิของตนเอง หรือให้มีหนทางความอยู่ระหว่างกระบวนการตรวจไม่

มีกลไกการแจ้งเหตุผลหรือให้สิทธิผู้ต้องหาได้แย่งก่อนการดำเนินการต่างจากฝรั่งเศสที่กำหนดไว้ในทางปฏิบัติและกฎหมายลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจน

วิเคราะห์สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการรวบรวมพยานหลักฐานจากร่างกายของรัฐ

การใช้มาตรการทางกฎหมายอาญาเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานจากร่างกายของผู้ถูกกล่าวหาเป็นการกระทำที่แทรกแซงสิทธิในความเป็นส่วนตัวและเสรีภาพในร่างกายโดยตรง อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ได้รับการรับรองตามรัฐธรรมนูญและหลักสิทธิมนุษยชนสากล มาตรการดังกล่าวจึงต้องอยู่ภายใต้กรอบของหลักนิติธรรม (Rule of Law) หลักความได้สัดส่วน (Proportionality Principle) และหลักสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานในการอำนวยความยุติธรรมในรัฐประชาธิปไตย

อย่างไรก็ตาม มาตรา 131/1 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ยังคงเปิดช่องให้เจ้าหน้าที่รัฐมีดุลพินิจในการใช้อำนาจแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายของผู้ถูกกล่าวหาได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอม ภายใต้เงื่อนไขว่าเป็นความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสามปี และมีเหตุอันควรเชื่อว่าพยานหลักฐานอยู่ในร่างกายของผู้นั้น แม้จะมีถ้อยคำที่มุ่งเน้น "เท่าที่จำเป็นและไม่เกินสมควรแก่เหตุ" แต่ในทางปฏิบัติยังไม่มีเกณฑ์วัดหรือกลไกการตรวจสอบที่ชัดเจนว่าการกระทำดังกล่าวจะไม่เกินขอบเขตแห่งสิทธิ โดยเฉพาะในกรณีที่เจ้าหน้าที่สั่งให้ผู้ถูกกล่าวหาดำเนินการที่กระทบต่อร่างกาย เช่น การกลืนยาถ่าย การเจาะเลือด การเก็บของเหลวชีวภาพ หรือการ X-ray อวัยวะภายใน ซึ่งเป็นการกระทำที่อาจเกินสมควรแก่เหตุ และมีลักษณะเป็นการแทรกแซงที่ร้ายแรงต่อสิทธิในร่างกาย หากไม่มีกลไกอนุญาตจากศาลหรือผู้บังคับบัญชาตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายล่วงหน้า อาจนำไปสู่การใช้อำนาจโดยมิชอบและละเมิดสิทธิมนุษยชน

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับระบบกฎหมายของประเทศที่มีมาตรฐานสูงในการคุ้มครองสิทธิ เช่น สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร เยอรมนี และฝรั่งเศส พบว่า ต่างประเทศมักกำหนดแนวทางการใช้อำนาจต่อร่างกายไว้อย่างรัดกุม โดยกำหนดให้การแทรกแซงต้องได้รับการอนุมัติจากศาล หรือเจ้าหน้าที่ระดับสูง มีการบันทึกกระบวนการตรวจสอบ การให้ข้อมูลสิทธิแก่ผู้ถูกกล่าวหา การมีบุคลากรทางการแพทย์เป็นผู้ดำเนินการ และการเปิดช่องให้มีการอุทธรณ์หรือร้องเรียน ซึ่งกลไกดังกล่าวเป็นไปเพื่อรับประกันว่าเจ้าหน้าที่จะไม่ใช้อำนาจโดยพลการ ในขณะที่กฎหมายไทยยังไม่มีระบบแจ้งสิทธิ ไม่มีกำหนดขั้นตอนก่อนการใช้อำนาจ เช่น การไต่สวนเบื้องต้น หรือการวัดระดับพยานหลักฐานที่อ้างว่าเป็น "เหตุอันควรเชื่อ" อย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้ง ยังไม่มีบทบัญญัติที่กำหนดความรับผิดชอบหรือโทษของเจ้าหน้าที่ที่ใช้อำนาจเกินขอบเขต เช่น ในกรณีที่เจ้าหน้าที่แสวงหาพยานหลักฐานโดยไม่เกิดเหตุอันควรเชื่อจริง หรือใช้วิธีการที่เกินสมควรแก่เหตุ ซึ่งก่อให้เกิดผลเสียหายต่อผู้ถูกกล่าวหาในลักษณะละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรงการวิเคราะห์โดยเปรียบเทียบกับระบบกฎหมายต่างประเทศพบว่าประเทศที่พัฒนาแล้วมักมีการกำหนดแนวทางอย่างชัดเจนทั้งในแง่ของขอบเขตอำนาจระยะเวลาผู้รับผิดชอบและ

กลไกการกำกับดูแลเช่นการต้องได้รับคำสั่งศาลการต้องกระทำโดยบุคลากรทางการแพทย์และมีระบบ อุตสาหกรรมหรือโรงเรียนในกรณีที่ต้องหาเห็น ว่าถูกละเมิดสิทธิในขณะที่ประเทศไทยยังคงมีช่องว่างทาง กฎหมายโดยเฉพาะในเรื่องการควบคุมการใช้อำนาจตามมาตรา 131/1 ที่ยังไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนว่า การตรวจสอบในแต่ละกรณีต้องเป็นอย่างไร เนื่องจากไม่มีกระบวนการไต่สวนก่อนการอนุญาตและไม่มี แนวทางที่ชัดเจนในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่ให้ความยินยอม การบังคับใช้มาตราดังกล่าวจึงมีแนวโน้ม ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา เพื่อให้เกิดดุลยภาพระหว่างการใช้อำนาจของรัฐกับการ ค้ำครองสิทธิของประชาชนจำเป็นต้องกำหนดบทบัญญัติเพิ่มเติมให้ชัดเจนว่าการแสวงหาหลักฐานจาก ร่างกายสามารถกระทำได้ในกรณีใดบ้าง โดยมีแนวทางรองรับในเรื่องการใช้วิธีการที่ปลอดภัย ไม่ละเมิด ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และให้ผู้ถูกกล่าวหาสิทธิได้รับข้อมูลสิทธิขอคำปรึกษาทางกฎหมายและสิทธิใน การคัดค้านหากเห็นว่าเกินขอบเขตกฎหมาย

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่า การแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายของผู้ถูกกล่าวหาเป็นกลไกที่มีความ จำเป็นต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแต่ในขณะเดียวกันก็เป็นมาตรการที่กระทบต่อสิทธิ เสรีภาพของ บุคคลอย่างรุนแรงการกำหนดบทบัญญัติในมาตรา131/1แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญาแม้จะมีวัตถุประสงค์ในการเพิ่มประสิทธิภาพในการสืบสวนสอบสวนแต่ยังขาดกลไกในการ ค้ำครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาอย่างเป็นรูปธรรมระบบกฎหมายของต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร เยอรมนีและฝรั่งเศส ได้พัฒนาแนวทางและกลไกที่ให้ความสำคัญกับความชอบด้วย กฎหมายและความได้สัดส่วนในการใช้อำนาจของรัฐโดยเฉพาะการให้ศาลมีบทบาทในการควบคุม ตรวจสอบและอนุญาตให้ดำเนินการตรวจร่างกายเพื่อให้เกิดความชอบธรรมและลดความเสี่ยงของการ ละเมิดสิทธิมนุษยชน

ข้อเสนอแนะ

- 1.การกำหนดให้การตรวจร่างกายต้องได้รับความยินยอมโดยสมัครใจจากผู้ต้องหา เว้นแต่ใน กรณีมีคำสั่งศาลตามกระบวนการที่ชอบด้วยกฎหมาย
- 2.ควรกำหนดโทษทางอาญากรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาปฏิเสธการตรวจร่างกายเพื่อไม่ขัดต่อข้อ สันนิษฐานในทางลบต่อผู้ถูกกล่าวหา
- 3.หากเป็นการตรวจลักษณะรูกล้ำ เช่น การเจาะเลือดหรือเก็บสารชีวภาพ ควรกระทำโดย แพทย์เท่านั้น และต้องอยู่ภายใต้ความยินยอมของผู้ต้องหาหรือคำสั่งศาล
- 4.ควรบัญญัติห้ามมิให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจสั่งให้ผู้ต้องหาทำการใด ๆ กับร่างกายตนเอง เว้นแต่จะได้รับคำสั่งศาล หรือมีฐานทางกฎหมายรองรับ และต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ

ผู้เชี่ยวชาญเท่านั้นควรกำหนดให้มีโทษทางอาญาสำหรับผู้ถูกล่าวหาที่ไม่ให้ความยินยอมในการตรวจร่างกาย

5. ควรกำหนดให้มีโทษทางอาญาสำหรับเจ้าพนักงานผู้กระทำการตรวจร่างกายโดยมิได้รับความยินยอมหรือโดยไม่มีคำสั่งศาล เพื่อเป็นการยับยั้งการใช้อำนาจเกินขอบเขตและรักษาหลักประกันสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหา

6. ควรพิจารณาปรับปรุงให้มาตรา 131/1 เป็นบทบัญญัติย่อยภายใต้มาตรา 132 เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่สอดคล้องในฐานะกลไกหนึ่งของการรวบรวมพยานหลักฐานทางอาญา โดยอาศัยเงื่อนไขพิเศษเมื่อต้องล่วงล้ำถึงร่างกายของบุคคล

เอกสารอ้างอิง

คณิต ณ นคร. (2549). *การจำกัดสิทธิในกระบวนการยุติธรรม: ปัญหาและแนวทางแก้ไข*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม.

คณิต ณ นคร. (2550). *สิทธิของผู้ต้องหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

ฉาดฉาน แต่งประณีต “การใช้อำนาจแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายของผู้ถูกล่าวหา: ศึกษามาตรา 131/1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา,” *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต*, 2557

ณรงค์ ใจหาญ. (2562). *คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 1*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม.

ปณิธาน พงษ์ไพบูลย์. (2560). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา: หลักทั่วไปและบทวิเคราะห์คำพิพากษา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2548). *กฎหมายว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อานนท์ มาเม้า. (2561). *สิทธิของผู้ต้องหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อุดม รัฐอมฤต. (2568). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน (พิมพ์ครั้งที่ 10)*. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อุดม ไกรฤกษ์. (2561). *คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 1-2*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม.

Barak, A. (2012). *Proportionality: Constitutional rights and their limitations*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

- Bingham, T. (2011). *The rule of law*. London, UK: Allen Lane.
- Hirvelä, P., & Heikkilä, S. (2021). *Right to a fair trial – A practical guide to the Article 6 case-law of the European Court of Human Rights*. Strasbourg, France: Council of Europe Publishing.
- Hoyle, C., & Langer, M. (2021). *Comparative criminal justice*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Israel, J. H., & LaFave, W. R. (2019). *Criminal procedure* (West's Criminal Practice Series). St. Paul, MN: West Academic Publishing.
- Langbein, J. H. (1977). *Comparative criminal procedure: Germany*. Chicago, IL: University of Chicago Law School.
- Roberts, A. (2008). *Pre-trial defence rights and the fair use of eyewitness identification procedures*. *The Modern Law Review*, 71(5), 743–767.